

Dörren står öppen, men torka av skorna!

En uppsats om statliga normer för ungdomars
politiska organisering

Martin Berry
Cecilia von Schéele

Abstract

En betydande del av Sveriges nationella ungdomspolitik syftar till att ge ungdomar större inflytande över samhällsutvecklingen. De målformuleringar som staten skapat genom bland annat regeringens liggande ungdomspolitiska proposition, har intresserat oss. Denna uppsats behandlar de normer som staten, genom olika dokument och skrifter, konstruerar för hur ungdomars politiska engagemang bör organiseras och tas till vara.

Med hjälp av kvalitativ textanalys har vi sökt identifiera dessa normer i vårt utvalda material, för att sedan på en hög abstraktionsnivå diskutera vad dessa kan få för effekter för det demokratiska styrelsesättet. Vår slutsats är att det saknas en medvetenhet om de vidare implikationer som den nationella ungdomspolitiken får, och vi efterlyser därmed en bredare diskussion i ämnet.

Nyckelord: ungdomar, inflytande, medborgarskap, politisk socialisation, normer, politisk organisering

Innehållsförteckning

1	INLEDNING	1
1.1	Syfte och frågeställning	2
1.2	Teori	2
1.3	Metod	3
1.4	Material	4
1.5	Disposition	5
2	BEGREPPSDISKUSSION	6
2.1	Ungdomsbegreppet	6
2.2	Staten	7
2.2.1	Statens uppgifter	8
2.3	Normer	8
3	MEDBORGARSKAPET	11
3.1	Myndighetsåldern som vattendelare	11
3.2	Strategiskt ordval?	12
3.3	Verklig tillgång till makt?	13
3.4	Efterlysning: En djupare diskussion	14
4	INFLYTANDE OCH REPRESENTATION	15
4.1	Representation	15
4.2	Inflytande	17
5	POLITISK SOCIALISATION	19
5.1	Definition	19
5.2	Den politiska socialisationens agenter	20
5.3	Två sidor av myntet	20
5.3.1	Skolan	21
5.3.2	Partiorganisationerna	22
5.3.3	Offentlig förvaltning	23

6	IDENTIFIERADE NORMER – EN SAMMANFATTANDE DISKUSSION	24
6.1	Om medborgarskapet	24
6.2	Om inflytande och representation	25
6.3	Om politisk socialisation	27
6.4	Avslutning	27

1 Inledning

Formerna för ungdomars politiska organisering var under hösten/vintern 2004 ämne för het diskussion i de svenska medierna. Radioprogrammet ”Kaliber” uppmärksammade det faktum att Ungdomsstyrelsen förmedlade pengar till Revolutionär Kommunistisk Ungdom (RKU)¹, vilket ledde till en debatt om vilken form av ungdomspolitiskt engagemang som staten bör stödja och uppmuntra till. Mindre massmedial uppmärksamhet fick regeringens ungdomspolitiska proposition ”Makt att bestämma – rätt till välfärd” som lades fram den 16 september 2004. Detta trots att propositionen föreslår riktlinjer för den nationella ungdomspolitiken, där ungas politiska engagemang och organisering är en grundfråga.

Debatten i media kom dessvärre huvudsakligen att bli ett ideologiskt munhuggande mellan kommunister och liberaler. Dessvärre, då den enskilda sakfrågan hade kunnat leda till en diskussion om större frågor som ungdomligt medborgarskap och politisk socialisation. En sådan debatt hade i bästa fall kunnat innebära både utmaning och utveckling för demokratin. Höstens diskussion föll dock, som vi konstaterat, platt på grund av sin sakfrågekaraktär.

Med den här uppsatsen vill vi efterlysa just en sådan bred demokratidiskussion. Avsaknaden av denna märks inte bara i media, utan också i den ungdomspolitiska propositionen och i svensk statsvetenskaplig forskning. För hur ungdomar bör eller skall organisera sig politiskt är inte självklart – och menar vi – borde inte heller vara det. Lika lite bör det finnas en given väg för demokratins utveckling. Det enda som är självklart och givet är att vi måste våga tillåta olika demokratisyner att mötas i en öppen debatt om det demokratiska styrelsesättet, och att ungdomar skall vara en del av och i denna.

¹ RKU är Kommunistpartiet Marxistleninisterna (revolutionärerna):s ungdomsförbund.

1.1 Syfte och frågeställning

I denna uppsats har det varit vår avsikt att granska vilken form av politisk organisering som staten uppmuntrar ungdomar till. Vårt huvudsyfte med uppsatsen har varit att studera de normer som staten skapar för organiseringen av politiskt aktiva unga. Som följd av detta lyder studiens konkreta frågeställning: hur bör ungdomar organisera sig politiskt, enligt staten?

Det är på sin plats att här redovisa den förförståelse med vilken vi tagit oss an detta ämne. Vår uppfattning var redan innan uppsatsarbetets början att staten har en bestämd uppfattning om vad som utgör god ungdomspolitisk organisering och dito engagemang. Vi hoppas dock att vår medvetenhet om denna förförståelse har gett oss möjligheten att granska vårt material kritiskt, och inte låta läsningen färgas för mycket av ett visst tänkande

Studiens syfte och frågeställning innebar att abstraktionsnivån blev hög, då den faktiska implementeringen av statens normer inte behandlats. Valet av abstraktionsnivå var emellertid medvetet och motiveras i vår mening av att intentionerna bakom den förda politiken i sig är intressanta och viktiga att studera, för att uppnå en djupare förståelse om varför politik utformas på ett visst sätt. Att kritiskt granska och studera intentioner kan också visa på svagheter och brister i politiken, vilket i förlängningen kan bidra till att bättre underbygga densamma. Vårt syfte har dock inte varit konstruktivt, varpå uppsatsen fokuserat på att vara normsökande och kritiskt granskande.

1.2 Teori

Detta är inte en teorikonsumerande eller –utvecklande uppsats, i strikt mening. Vi har tagit vår utgångspunkt i socialkonstruktivismen, vilket skapade ett teoretiskt ramverk att hålla sig inom.

Socialkonstruktivismen betraktar verkligheten som skapad av sociala strukturer, ”som något vi människor själva har skapat och kontinuerligt återskapar, i interaktion med varandra” (Johansson 2002, s. 133). Vår existens och våra omgivningar måste alltid förstås utifrån denna sociala kontext, vilken är beroende av vårt språk och hur vi använder det. Vår språkanvändning är föränderlig och inte naturlagsgiven. Därmed skiftar begrepps innebörder med en förskjutning i tid och rum (jfr. Goldmann, Pedersen, Österud 1997, s. 135). Således förändras vår uppfattning om organisationer och institutioner också, och måste tillåtas att göra så. Demokratins

innebörd blir med detta synsätt en företeelse som för sin över- och fortlevnad måste förändras i takt med tidens gång. Demokratibegreppet måste således översättas löpande, i takt med generationsväxlingar och ses som någonting utvecklingsbart och föränderligt. Unga generationer kan inte förväntas motta det demokratiska arvet på ett sådant sätt att det är frågan om en ren imitation, en kopiering, av tidigare generationers värderingar. Istället måste utrymme för innovation och tolkning av begreppet demokrati ges (jfr. Fernler 1996, s. 144).

Då verkligheten byggs upp bland annat av språket, skapas samhälleliga normer av detsamma. Detta innebär att den som har stort samhälleligt inflytande genom sitt språk har makt över hur verkligheten uppfattas, och aktivt kan utöva påverkan genom ett medvetet språkbruk. Staten har sådan makt, i form av tolkningsföreträde.

Socialkonstruktivismen har för vår uppsats inneburit att vi i vår studie av normer inte betraktat dem som naturlagsgivna, utan som ”uttryck för intersubjektiva, det vill säga av flera personer delade överenskommelser om hur något är eller bör vara.” (Fernler 1996, s. 27). Normer kan följaktligen ändras och skifta innebörd beroende på vilka som kommer överens om dem.

1.3 Metod

Vi har i vår uppsats använt oss av kvalitativ textanalys då denna metod lämpar sig väl för att kritiskt granska texter. Det har varit vår intention att läsa bland annat regeringens senaste ungdomspolitiska proposition (2004/05:2), ”Makt att bestämma – rätt till välfärd”, för att identifiera vilka normer som ges uttryck för i texten vad gäller ungdomars politiska organisering. Med andra ord har vi velat urskilja vad staten anser vara god, och av samhället acceptabel, politisk organisering för unga (jfr. Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wägnerud 2004, s. 235). Materialet har med andra ord lästs med normsökande glasögon på.

En kvalitativ textanalys kan enligt metodböckerna ha antingen ett idécentralt- eller ett aktörscentralt perspektiv, det vill säga antingen fokusera på idéerna eller på dem som sprider dessa (Esaiasson m.fl. 2004, s. 242). I denna uppsats är emellertid *både* idéer, eller snarare normer, och aktörer intressanta. Vad gäller ungdomspolitik skapas nationella värdegrunder av Riksdag och regering, och får genom att vara formulerade av just de högsta statliga instanserna ett normvärde. För vår studie är således såväl innehållet i normerna som de bakomliggande aktörerna (läs staten) intressanta, då statens makt som normbildare är viktig att belysa.

Rent konkret har den kvalitativa textanalysen gått ut på att läsa vårt medvetet ihopsamlade och utvalda material ett flertal gånger. De första översiktliga läsningarna syftade till att ge oss en uppfattning om innehållet, så att för uppsatsen ovidkommande delar av materialet kunde sorteras bort. Sedan började närläsningen av texterna, där viktiga passager, värdeladdade ord, värderingar och underliggande meningar upptäcktes och identifierades. Sedan tolkades, analyserades och diskuterades dessa.

Det finns dock en risk att vid närläsning, bli alltför närsynt. Det är viktigt att vara medveten om denna risk, samt att se till kontexten hellre än att fokusera på enstaka, värdeladdade, ord (jfr. Esaiasson 2004, s.247). Vi anser dock att riskerna med metoden uppvägs av dess fördelar: i förhållande till en kvantitativ textanalys, där forskaren studerar mängder av texter, ger den kvalitativa analysen förhoppningsvis en bättre helhetsbild av materialet, då detta är mindre omfattande och därmed möjliggör djupare analys. Ytterligare ett skäl att använda den kvalitativa textanalysen är att den till skillnad från exempelvis diskursanalysen kan ”hantera frågor om intentioner hos aktörer.” (Bergström, Boréus 2000, s.175). Detta är intressant i analysen av vad staten vill uppnå med sin normskapande verksamhet. Intentioner kan dessutom i sig själva vara goda indikatorer på vilka normativa värderingar som skapat dem.

1.4 Material

I och med att uppsatsens frågeställning kräver svar på vad staten anser vara god ungdomspolitisk organisering är det rimligt att materialet möjliggör ett besvarande. Givet studiens tyngdpunkt på riksdags- och regeringsnivå, faller det sig naturligt att vårt huvudmaterial utgörs av regeringens liggande ungdomspolitiska proposition, ”Makt att bestämma – rätt till välfärd”. Vi valde dock även att använda oss av ytterligare litteratur för att erhålla bredare perspektiv på problematiken. Denna utgörs av såväl forskningsrapporter och dito översikter som statliga offentliga utredningar (SOU) och skrifter från myndigheter.

Anledningen till att vi valt att använda en proposition som huvudmaterial är att underlaget till dessa består av verks-, departements- och myndighetsskrifter, SOU samt forskningsrapporter och forskningsöversikter. Det är dock rimligt att anta att regeringen gör ett selektivt urval bland underlagsmaterialet och väljer att lyfta fram endast de bitar som ligger i linje med den förda politiken, för att på så sätt stärka den egna argumentationen. Mot bakgrund av detta anser vi det vara motiverat att studera såväl det underlag regeringen använt sig av, som sådant man inte explicit refererar till i

propositionen – och som av någon anledning inte beaktats. Departementen, de statliga myndigheterna och verken samt SOU får visserligen direktiv, i form av målformuleringar och regleringsbrev, från riksdags- eller regeringsnivå om vad de skall arbeta med och skriva om, men har ändå stor frihet ifråga om vad utredningarna, skrifterna och rapporterna ska komma fram till. Detta innebär att det i skrifter från exempelvis Ungdomsstyrelsen, som är statens myndighet för hantering av ungdomsfrågor, står att läsa om åsikter som går stick i stäv med dem som återfinns i regeringens propositioner. Sammantaget menar vi således att det material vi valt ut ger en såväl bred som god bild av den nationella ungdomspolitikerna i Sverige.

1.5 Disposition

Uppsatsens inledande kapitel behandlar teoretiska och metodologiska överväganden och utgångspunkter, vilka ligger till grund för denna studie.

I kapitel 2 diskuterar vi de begrepp som är grundläggande för uppsatsen. Detta gör vi för att på ett öppet sätt klargöra hur vi förhåller oss till dessa, och därigenom förhoppningsvis möjliggöra en djupare förståelse av studiens argumentation.

Kapitel 3 behandlar medborgarskapet och ungdomars tillträde till detsamma. I nästföljande kapitel avhandlas ungdomar och deras rätt och möjligheter till inflytande och representation, följt av ett kapitel om politisk socialisation. I dessa tre kapitel sker den huvudsakliga behandlingen av vårt empiriska material.

Det sjätte och sista kapitlet samlar dem i de föregående kapitlen identifierade normerna och analyserar dessa på en högre abstraktionsnivå. I egenskap av att vara uppsatsens avslutande kapitel sammanfattas här också resultaten.

2 Begreppsdiskussion

För att, i vår uppsats, kunna föra ett relevant resonemang är det viktigt att kunna hantera de begrepp vi använder oss av. Det är då grundläggande att explicit formulera våra definitioner av dessa begrepp. Först när vi gjort detta kan vi undersöka vad vi ämnar undersöka, och studiens validitet ökar därmed.

2.1 Ungdomsbegreppet

För att kunna studera ungdomars politiska organisering måste vi börja med att definiera studieobjektet. Vad är 'ungdomar'? I boken "Unga demokrater", en forskningsöversikt framtagen för Myndigheten för skolutveckling, av Joakim Ekman och Sladjana Todosijevic diskuteras ungdomsbegreppet utförligt. 'Ungdomar' kan ses som en social konstruktion som alltid skall förstås mot bakgrund av en social kontext. Således har begreppet haft olika innebörd vid olika tidpunkter i historien. Att benämna perioden mellan barndom och det vuxna livet som någonting särskilt gjordes inte före 1930-talet, då "ungdom blev till en social och politisk kategori" (Ekman, Todosijevic 2003, s. 44). Under tidigt 1900-tal sågs ungdomen som ett hot mot den etablerade ordningen, men uppfattades av vissa även som en källa till förnyelse inom det politiska området. Ungdomen ansågs inneha en kraft och en energi som de vuxna saknade, vilken skulle utnyttjas i partipolitiskt arbete med frågor som bestämdes av de vuxna. Det fanns inga separata ungdomspolitiska frågor. Först på 1930-talet satte de partipolitiska ungdomsförbunden sina egna agendor, skilda från de 'vuxna' partiernas.

Perioden som kallas ungdomen kan ses på olika sätt. Ett sätt är att betrakta ungdomstiden som en kvalificeringsfas. En period då man tillgodogör sig kunskaper och erfarenheter för att kunna gå från att vara 'ung medborgare' till att bli 'medborgare', utan prefix. Ett annat sätt är att se det som en tid i livet då man gör sig fri från traditionella strukturer, och skapar en egen identitet. I dessa båda synsätt ses ungdomen som en övergångsfas, en period av förädling innan man förtjänar epitetet 'vuxen' och blir en 'riktig medborgare'. Vi anser dock inte att ungdomen enbart är ett undantagstillstånd och en transportsträcka, utan kan ses som en egen social grupp med likaledes

egna värderingar. Dessa värderingar anser vi måste ses som likvärdiga med 'vuxna värderingar'.

Den åldersmässiga definitionen av 'ungdom' var länge synonym med tonåren, det vill säga knuten till en tämligen biologisk syn på ungdom. Vi har dock valt att se ungdomen ur ett socialkonstruktivistiskt perspektiv i vilket ungdomen snarare definieras av de sociala, kulturella och ekonomiska betingelser man lever under. Familjebildandet har under 1900-talet undan för undan senarelagts i livet, och då ungdomar sällan utför traditionellt avlönat arbete ingår de inte heller i den traditionella ekonomiska strukturen (Ekman, Todosojevic 2003, s. 46). Välfärdssamhället har således förlängt ungdomstiden såväl uppåt som nedåt, och det är idag accepterat att bete sig 'ungdomligt' långt upp i tjugooårsåldern. Ur detta perspektiv ser vi ungdomar i Sverige som individer mellan 13 och 29 år. Nämnas bör dock att den nationella ungdomspolitiken riktar sig "till en åldersgrupp som börjar i de tidiga tonåren och som slutar kring 25-årsåldern." (Regeringens proposition 2004/05:2, s. 14). Vissa ungdomspolitiska åtgärder har dock i historien riktats till unga vuxna över 25 år (jfr. *ibid*).

Slutligen är det viktigt att vara medveten om att ungdomar är en heterogen grupp, då faktorer som kön, etnisk, kulturell och socioekonomisk bakgrund ger människor olika förutsättningar i samhället. Den enda faktor som förenar alla ungdomar är åldern.

2.2 Staten

Centralt för vår uppsats är staten och dess agerande. Således är det viktigt att på ett öppet sätt redovisa hur vi definierar 'staten'. Rothstein menar i "Vad bör staten göra?" att med "begreppet staten [...] skall förstås den kollektiva politiska ordningen oberoende av nivå. Det kan alltså i praktiken handla om antingen kommunen, landstinget, nationalstaten, övernationella kollektiva organ eller några av dessa i samarbete." (Rothstein 1994, s. 13). Denna definition anser vi vara klok, då den betonar staten som en flerdimensionell institution - och följaktligen inte sätter likhetstecken mellan stat och Riksdag och regering. Vi anser det även vara motiverat att i definitionen av staten lyfta in de statliga myndigheterna och verken, då dessa liksom Riksdag och regering utformar normer och rekommendationer för hur kommuner och landsting, på vissa områden, bör bedriva politik. Riksdag, regering samt de statliga myndigheterna och verken formulerar således moraliska ramar inom vilka det kollektiva politiska handlandet bör ske (jfr. *ibid*).

Dock kommer tyngdpunkten i denna uppsats att ligga på riksdags- och regeringsnivå. Detta är en naturlig följd av att vårt

huvudsakliga material är en proposition, samt att det är i denna sfär som mål för den nationella politiken skapas.

2.2.1 Statens uppgifter

Vad staten bör göra gentemot sina medborgare, det vill säga till vilken grad staten bör reglera människors tillvaro, är en fråga som ytterst bottnar i vilken demokratisyn man har. Rothstein diskuterar i sin bok två ytterligheter vad gäller demokratiska synsätt, nämligen den komunitära principen och autonomiprincipen (Rothstein 1994, s. 39, 44). Den förstnämnda principen utgår ifrån att staten skall ta ställning i värdefrågor och utifrån dessa ställningstaganden reglera samhället och medborgarna på ett, ur statlig synvinkel, 'gott' sätt. Vissa värderingar fastslås som goda och eftersträvansvärda, medan andra anses som förkastliga. Staten skall enligt den komunitära principen agera, genom bland annat lagstiftning, för att skapa ett samhälle vars honnörsord exempelvis kan vara jämlikhet, tolerans och jämställdhet (jfr. Rothstein 1994, s. 40ff).

Enligt autonomiprincipen skall staten förhålla sig neutral i värdefrågor, och således inte ta ställning för vad som är gott respektive ont. Medborgarna skall av staten betraktas, och erkännas, som moraliska varelser, vilka är kapabla att själva välja och inse vad som är ett gott leverne. Om uppfattningarna om det goda skiljer sig åt mellan medborgarna må så vara hänt, då det inte är statens uppgift att förespråka ett, eller för den delen några, ideala levnadssätt (jfr. Rothstein 1994, s. 39f).

Hur staten ska agera gentemot ungdomar för att få dessa att engagera sig i samhället och samtidigt hantera uppgiften att säkra demokratins fortlevnad, är ytterst en fråga om dessa principer. Vårt syfte med denna uppsats är inte att besvara frågan om vad staten bör göra. Vi vill med resonemanget ovan endast illustrera att huruvida staten bör eller icke bör skapa normer för hur ungdomar ska engagera sig politiskt är en omtvistad fråga omtvistad.

2.3 Normer

”Normer är i grunden socialt konstruerade, det vill säga de är uttryck för överenskommelser mellan människor om vad som är rimligt, naturligt, vettigt och klokt.”(Fernler 1996, s. 21). Dessa konstruktioner uppkommer i samspelet mellan individer och institutioner och påverkas därmed av samhällets maktstrukturer. Individer och institutioner med makt har således större inflytande över vilka idéer som får genomslag, av vilka vissa blir normbildande. Riksdag och

regering har formellt, och lagstadgat, inflytande över hur normer bildas, då det är på denna nivå som man utformar de mål- och styrdokument som ligger till grund för såväl genomförandet av som innehållet i politiken. Staten som institution har med andra ord en hög position i den samhälleliga hierarkin.

Richard Scott har i sin bok "Institutions and Organizations" skapat teori kring vad som kännetecknar en institution. Han menar att en institution bygger på tre olika pelare. Institutioner är regulativa i den bemärkelsen att de på något sätt reglerar och begränsar beteenden. De är vidare även normativa då de skapar och/eller reproducerar föreställningar om hur det sociala (politiska) livet bör organiseras och bedrivs. Den sista institutionella pelaren är den kognitiva, vilken vilar på uppfattningen att aktörer och strukturer agerar på ett visst sätt och följer vissa lagar och regler helt enkelt därför att aktörerna och strukturerna inte kan tänka sig att agera annorlunda.

Staten agerar, vad gäller ungdomspolitisk organisering, genom att skapa normer för politiska institutioner vilka i förlängningen blir regulativa genom lagar eller målformuleringar. Dessa normer bygger emellertid på kognitiva uppfattningar om demokratiska värden, vilka i sin tur uppkommit genom institutionalisering av normer (jfr. Johansson s. 16f).

Riksdagens och regeringens funktion som skapare av moraliska riktlinjer för det svenska samhället finns diskuterad i Rothsteins "Vad bör staten göra?". Författaren hävdar i boken att "[d]en rådande samhällsmoralen är, med andra ord, en produkt av de institutioner som samhällsmedborgarna och deras företrädare konstruerat." (Rothstein 1994, s. 169). De normer som styr samhällsmoralen är således produkten av institutionella förhållanden som uppkommit genom såväl direkta som indirekta politiska beslut² (jfr. Rothstein 1994, s. 169). Detta betyder i förlängningen att de samhällsmoraliskt styrande normerna inte är "en (av kulturen, historien, världsanden...) strukturellt given företeelse." (Rothstein 1994, s. 163). Normer som styr samhällsmoralen är följaktligen uppenbara institutionella konstruktioner, vilka man får förmoda har en viss avsikt. Genom att utforma ungdomspolitiken på ett visst sätt och i regleringsbrev till berörda myndigheter och dito verk ange ramarna för vilken sorts ungdomspolitisk organisationsform staten stödjer, skapas en uppfattning om vad som är 'god' ungdomspolitik – och ett frö till en norm sås.

Riksdag och regering styrs emellertid även de av normer. En norm som förenar varje Riksdag och regering, oavsett politisk sammansättning, är uppfattningen om att det representativa demokratiska styrelseskicket är gott, korrekt och värt att försvara. Denna norm är så grundläggande att samtliga av Riksdag och/eller

² Direkta politiska beslut i Riksdagen och indirekta diton genom riksdagsvalet.

regering konstruerade normer kan anses bygga på detta ställnings-
tagande. Med andra ord finns det all anledning att tro att statens
uttalanden, utredningar, departement, verk och myndigheter färgas av
denna norm.

3 Medborgarskapet

Första paragrafen i Regeringsformen lyder: ”All offentlig makt i Sverige utgår från folket. Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Den förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statskick och genom kommunal självstyrelse. Den offentliga makten utövas under lagarna.” (Regeringsformen kapitel 1, § 1). Sverige är en demokrati, således ska makten ligga hos folket, den ovan citerade första paragrafen i Regeringsformen visar hur denna makt ska utövas, genom allmän och lika rösträtt.

Sedan idéerna om att staten ska styras av folket först uppkom har dock diskussioner om hur demokratin bäst ska förverkligas ofta kretsat runt demosproblematiken. Vilka utgör det ’folk’ som ska styra? Historiskt sett har folket utgjorts av fria vuxna män, men under föregående sekel kom även vuxna kvinnor att inkluderas på många håll i världen (jfr. Nordin 1999, s. 31).

Demosproblematiken för den svenska demokratin kan enligt regeringsformen tyckas avklarad. Det svenska folket utgörs av dem som har rösträtt. De röstberättigade har en lagstadgad rätt till makten över vårt land. Vid en läsning av regeringens senaste ungdomspolitiska proposition är denna grundlag intressant att hålla i åtanke, då ett av de övergripande målen som föreslås för den nationella ungdomspolitiken är att ”ungdomar skall ha verklig tillgång till makt.” (Regeringens proposition 2004/05:2, s. 1). Hur ska tillgång till makt verkligen göras möjlig för individer som formellt inte räknas in i det ’folk’ som med lagstadgad rätt ska styra vårt land? Fokus för detta avsnitt ligger på denna problematik.

3.1 Myndighetsåldern som vattendelare

I propositionen menar man att ”ungdomar skall ges verkliga möjligheter att delta i och påverka utformningen av, verksamheter på *samma villkor* som övriga grupper i samhället. (vår kursivering)” (regeringens proposition 2004/05:2, s. 28), medan det i ett annat stycke blir tydligt att ungdomar *inte* har inflytande på samma villkor som andra i samhället: ”[s]yftet med de övergripande målen är att ungdomar, *inom ramen för formella gränser såsom myndighetsålder*, skall ges samma möjligheter till välfärd och makt som andra i

samhället (vår kursivering).” (Regeringens proposition 2004/05:2, s. 27). Det blir uppenbart att staten har ett problem här. Samtidigt som staten ska förhålla sig konsekvent till de lagar under vilka Sveriges offentliga makt ska utövas, vill man betrakta ungdomar som *en* grupp. Denna vilja är inte möjlig att tillmötesgå i enlighet med lagen, i vilken det går en tydlig skiljelinje rakt genom ungdomsgruppen, vid myndighetsåldern. Denna ambivalens ges uttryck i en passage som ”[e]xempelvis har arbetet med inflytande för ungdomar under 18 år tagit sikte på elevinflytande i skolan och utbyggnad av kommunala inflytandeforum för ungdomar, medan det för ungdomar som har fyllt 18 år i första hand syftat till ökad delaktighet och representation i formella beslutsorgan.” (Regeringens proposition 2004/05:2, s. 14).

3.2 Strategiskt ordval?

Citatet ovan visar på skillnader mellan uttrycken 'inflytande' och 'representation'. Begreppet inflytande är tämligen vagt och, vågar vi påstå, ett typiskt exempel på ett mångtydigt ord som gärna används av politiker. Det kan exempelvis betyda yttrande-, medbestämmande-, röst- eller påverkansmöjlighet/-rätt, vilka alla, förutom rösträtten, är tämligen diffusa former av inflytande. Förhållandet mellan dessa begrepp kommer även behandlas i kapitlet ”Inflytande och representation”.

Ungdomar under arton år har ingen lagstadgad rätt till makten i samhället, och tillhör därmed inte 'folket'. Samtidigt vittnar statens förda ungdomspolitik om en vilja att inlemma unga i politiken, och, enligt propositionen, ge ungdomar ”verklig tillgång till makt”. Ett sätt att göra detta på blir att ge ungdomar 'inflytande'. Begreppets vaghet och mångtydighet, gör det möjligt för staten att ge ungdomar tillgång till makt, utan att det strider mot Sveriges grundlag. På samma sätt möjliggör det för staten att, med lite god vilja, delvis inlemma ungdomar i 'demos'. Oförklarligt handlar den verkliga tillgången till makt faktiskt om huruvida man tillhör 'folket' eller inte. Att denna motsättning mellan statens intentioner - att ge ungdomar makt - och omöjligheten i ett genomförande av detta - på grund av att lagen inte problematiseras utan snarare föses undan med stora ord, som ”verklig tillgång till makt” - är synd. Denna frånvaro av problematisering tycker vi illustreras väl av användandet av ordet 'inflytande'. Avsaknaden av en definition av 'inflytande' inbjuder till en tolkningsfrihet som ger ordet många betydelser, snarare än en enda avgränsad. Genom ett taktiskt språkbruk, som att medvetet uttrycka sig mångtydigt, kan staten inkludera många grupper i Sveriges

'demos', snarare än utesluta. Under detta mångfasetterade 'prat'³ döljer sig dock fortfarande det essentiella, demosproblemet, kvar. Vilka utgör det 'folk' som har rätten att styra landet?

3.3 Verklig tillgång till makt?

I vår förståelse av formuleringen "verklig tillgång till makt" finns en uppfattning om att det 'verkliga' syftar till att tillgången till makt ska finnas tillgänglig för ungdomar på samma villkor som för andra grupper i samhället. Då borde gruppen 'ungdomar' till fullo räknas in i 'folket'. Vi har ovan konstaterat att så inte är fallet. Enligt Sveriges rikets lag är det fortfarande myndighetsåldern som konstituerar medborgarskapet i demos. Även propositionen uttrycker denna hållning, naturligtvis. Vår slutsats av detta, om vi ska förutsätta att statens vilja är att vara konsistent i sina åsikter, kanske borde vara att det är vi som har fel uppfattning om vad som avses med "verklig tillgång till makt". Så kan mycket väl vara fallet. Till syvende og sist är det en fråga om tolkning och om vem/vilka som bör ges tolkningsföreträde.

Följande citat är menat att förklara vad staten avser med "verklig tillgång till makt". "Med *ungdomars verkliga tillgång till makt* avser regeringen ungdomars möjlighet att påverka såväl samhällsutvecklingen i stort som sina egna liv och sin närmiljö [...]. Ungdomar skall ha inflytande dels för att inflytande är en demokratisk rättighet i sig, dels för att deras kunskaper, erfarenheter och värderingar är en värdefull resurs för samhället." (Regeringens proposition 2004/05:2, s. 28). Även detta citat är vagt formulerat. Tillika återkommer begreppet 'inflytande'. Det utgör ytterligare ett exempel på att staten inte identifierat - eller väljer att inte uppmärksamma - den problematik som avhandlas i detta kapitel. Det dunkelt skrivna är det dunkelt tänkta. Huruvida grupper som lagligt sett inte är berättigade till makt ska ha tillgång till den eller inte, är en fråga som vi inte får svar på i vårt material. Detta frågetecken utgör det problem som ger den nationella ungdomspolitiken en ostadig grund.

³ Staten som organisation söker legitimitet hos omgivningen bland annat genom att påvisa en överensstämmelse mellan sina egna normer och värderingar och omgivningens normer och värderingar. Ett sätt att skapa denna överensstämmelse är genom generalisering, vilket ger staten möjlighet att avspegla så många gruppers värderingar som möjligt. Det prat som staten som organisation producerar är ett självständigt verktyg för att skapa denna generella avspegling av omgivningens skilda värderingar, då det bland annat (till skillnad från beslut och handling) möjliggör tvetydiga formuleringar. (jfr. Brunsson 1986, s. 30 ff., Rothstein 1996, s. 101)

3.4 Efterlysning: En djupare diskussion

Ungdomspolitikens mål står och faller med ovan beskrivna problematik, och borde kanske därför också uppmärksammas i propositionen, eller överhuvudtaget i en ungdomspolitisk debatt. En relaterad fråga, som aktualiserats de senaste åren är den om en sänkning av rösträttsåldern till 16 år (se exempelvis Ungdomsstyrelsens skrift 2003:6, "Ung 2003", s. 68). Om detta spörsmål saknas dessvärre utförlig svensk statsvetenskaplig forskning (jfr. Oscarsson 1998, s. 28). Detta trots att det är en viktig sida av demosproblematikens formella sida, då vi konstaterat att rösträtten utgör den tydligaste gränsen för rätten till makt i vårt samhälle.

Vad det gäller den faktiska frågan om en sänkning av rösträttsåldern menar vi dock att detta inte skulle lösa det problem som den nationella ungdomsproblematiken står inför. Om en sänkning av rösträtten skulle aktualiseras skulle detta innebära röstberättigande vid 16 års ålder. Detta har exempelvis genomförts i svenska kyrkans kyrkoval, samt på kommunalnivå i vissa tyska regioner (Ekman, Todosijevic 2003, s. 65). En sänkning till denna ålder skulle dock endast flytta demosproblemet. Det skulle fortfarande finnas en grupp ungdomar, de mellan 13 och 16, som saknar verklig tillgång till makt. Därmed skulle gruppen marginaliserade bli yngre, samt mindre till antalet. Vad detta skulle få för effekter för ungdomspolitiken är en fråga som saknar svar, och det står utanför denna uppsats syfte att söka finna ett.

För att lösa problemet med motsägelserna i den nationella ungdomspolitiken behövs dock en bredare problematisering av politikområdet, som sträcker sig bortom principen om rösträtten.

4 Inflytande och representation

Ett av de övergripande målen för den nationella ungdomspolitiken är att ungdomar skall ges verklig tillgång till makt, vilket enklast uppnås genom att öppna upp den existerande politiska arenan för de unga så att ”ungdomar, som själva berörs av ungdomspolitiken, får möjlighet att tycka till om vad ungdomspolitiken bör innehålla” (regeringens proposition 2004/05:2, s.11). Detta tänkande är en naturlig konsekvens av ståndpunkten att ”[d]et är en mänsklig rättighet att delta i och påverka politisk verksamhet.” (Regeringens proposition 2004/05:2, s. 108). I den ungdomspolitiska propositionen återfinns ett antal formuleringar om hur detta bör möjliggöras.

4.1 Representation

Flertalet undersökningar har under andra hälften av 1990-talet samt det tidiga 2000-talet rapporterat om ungdomars låga intresse för och deltagande i den traditionella politiken (se exempelvis Justitiedepartementets skrivelse 2003/04:110, ”Demokratipolitik”,s. 81). Det har emellertid också framkommit att den dalande partipolitiska organiseringen inte inneburit att det ungdomspolitiska engagemanget har minskat, utan snarare kommit att ta andra uttrycksformer (jfr. sammanfattning av regeringens proposition 1998/99:115, s. 14). Regeringen har dock, i ett tydligt normativt ställningstagande, fokuserat på det traditionella politiska engagemanget, och fastslår i sin senaste ungdomspolitiska proposition att ”[u]ngdomars representation i partiväsendet och i beslutande församlingar både lokalt och centralt måste förbättras.” (Regeringens proposition 2004/05:2, s. 38). Man menar att vikten av att vidta åtgärder för att åstadkomma en förändring kan illustreras av siffror från kommunvalet 2002, då endast 1% av de som valdes till kommunfullmäktige var mellan 18 och 21 år (jfr. regeringens proposition 2004/05:2, s. 109). Ungdomar är således en mycket underrepresenterad grupp, såväl inom kommunen som på högre statliga nivåer.

För att komma till rätta med detta vill regeringen höja medvetenheten om ungdomars situation på de olika politiska nivåerna samt skapa lokala och centrala ungdomsråd, vilka är tänkta att fungera som en språngbräda in i den ’riktiga’ politiken, läs partipolitiken (jfr. Karlsson 1998, s.81). Samtidigt konstateras också att ”[s]yftet med de

övergripande målen är att ungdomar, inom ramen för formella gränser såsom myndighetsålder, skall ges samma möjligheter till välfärd och makt som andra i samhället.” (Regeringens proposition 2004/05:2, s. 27). Således är staten intresserad av att ge reell tillgång till makt enkom till myndiga ungdomar. Frågan är dock om det är berättigat att tala om myndiga personer som ungdomar i detta sammanhang, då individer så fort de fyllt 18 år juridiskt sett är vuxna, om än unga sådana. Personer över 18 år har de facto lika rättigheter och skyldigheter. Bör det då inte, undrar vi, snarare vara ungdomarna under 18 år som skall uppmärksammas?

Regeringen har i ”arbetet med inflytande för ungdomar under 18 år tagit sikte på elevinflytande i skolan och utbyggnad av kommunala inflytandeforum för ungdomar, medan det för ungdomar som har fyllt 18 år i första hand syftat till ökad delaktighet och representation i formella beslutsorgan.” (Regeringens proposition 2004/05:2, s. 14). Ungdomarna under 18 år skall med andra ord undervisas i det svenska demokratiska systemet i skolan samt genom deltagande i politiska råd på olika nivåer, medan de över 18 skall ges samma tillgång till makt som andra i samhället. Detta innebär att en stor grupp ungdomar ställs utanför den reella makten, i form av beslutsfattande, och att de de facto behandlas som demokrater på tillväxt, vars röster inte är lika mycket värda som vuxna medborgares. I likhet med Ungdomskommittén, vars betänkande legat till grund för den liggande propositionen, menar vi att ”det är viktigt att unga får verklig makt och inte dras in i en skendemokratisk process som gör att de istället vänder sig från politiken.” (Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:6, ”Ung 2003”, s. 67).

Staten kan genom regeringens ungdomspolitiska proposition, om den antas av riksdagen, ge ungdomar, oavsett om dessa är över eller under 18 år, möjligheter till representation i statliga organ. Representationen i sig tål dock att problematiseras. Det är, i vår mening, viktigt att reflektera över vad representation i ett eller flera formella organ egentligen innebär, och är tänkt att innebära för ungdomar. Verklig tillgång till makt är ett av ungdomspolitikens övergripande mål, men uppnås makt automatiskt genom rätt till representation? Är det möjligt att betrakta regeringens förslag som ett försök att locka ungdomsgruppen till politiskt engagemang genom att erbjuda den sociala status som representation i statliga organ faktiskt innebär? Det kan vara klokt att ställa sig frågande till om möjligheterna till representation kommer att skapa den verkliga tillgång till makt som är regeringens mål, eller om avsikten i realiteten är någon annan.

4.2 Inflytande

Rätt till representation och rätt till inflytande är två tämligen skilda saker, då representativiteten, som dryftades ovan, i sig själv inte per se ger inflytande. På samma sätt är inflytande inte nödvändigtvis sammanlänkat med representation i formella beslutande organ⁴.

Regeringen visar dock med formuleringen ”ungdomar skall ges verkliga möjligheter att delta i, och påverka utformningen av, verksamheter på samma villkor som övriga grupper i samhället” tydligt att man anser att de två bör sammanlänkas (regeringens proposition 2004/05:2, s. 28). En likaledes tydlig markering görs då man konstaterar att ”[d]en huvudsakliga vägen för att få tillträde till de politiska beslutsprocesserna är via de politiska partierna” (regeringens proposition 2004/05:2, s. 131). Ungdomars inflytande över samhällsutvecklingen bör med andra ord ges uttryck för i och genom partipolitiken. Detta är föga förvånade, då partipolitisk representation i olika statliga och kommunala organ är det sätt som medborgare formellt och lagstadgat erhåller inflytande. Icke desto mindre visar det dock på ett ställningstagande för traditionella sätt att föra politik. Vi tolkar detta som en medveten statlig intention att normbilda om hur ungdomar bör organisera sig politiskt för att uppnå inflytande. Vår tolkning får kraft genom att regeringen själv i propositionen hänvisar till att en majoritet av ungdomarna inte anser att partimedlemskap är intressant, men likväl tydligt signalerar om önskvärdheten i att slussa in unga i de politiska partiorganisationerna (jfr. regeringens proposition 2004/05:2, s. 131).

Ungdomars inflytanderätt är en stor och viktig komponent i propositionen. Regeringen fastslår bland annat att ”[t]ron på att man som medborgare har möjlighet att påverka, att göra sin röst hörd och att bli lyssnad till är grundläggande för demokratin.” (Regeringens proposition 2004/05:2, s. 130). Dock ser man från regeringshåll att ”[e]n mycket oroande utveckling är att hälften av ungdomarna i Ungdomsstyrelsens attityd- och värderingsstudie anser att de inte har någon möjlighet att göra sin röst hörd.” (Regeringens proposition 2004/05:2, s. 131). Vidare konstaterar man att ”[d]et finns idag många ungdomar som känner att deras förutsättningar att leva ett gott liv och att kunna påverka sin vardag är små.” (Regeringens proposition 2004/05:02, s. 75). Vi menar att denna problematik med stor sannolikhet bottnar i schismen mellan ungdomars önskan om mer dynamiska demokratiska arbetssätt och de mer traditionella demokratiska värderingarna som staten representerar och ger uttryck

⁴ En person eller organisation kan exempelvis vara en auktoritet på ett eller flera områden och genom sitt kunskapsövertag över både gemene man och politiker få inflytande över beslutsfattandet.

för (jfr. sammanfattning av regeringens proposition 1998/99:115, s. 1). Ett exempel på regeringens värdekonservatism i demokratifrågor återfinns i formuleringar som: "[...] det bästa sättet att dels skapa motivation för och dels bygga upp kunskaperna om demokratisk delaktighet är att utöva demokrati i praktiken i den politiska processen: i politiska partier, på offentliga förtroendeposter och genom direkt kontakt och dialog med beslutsfattare. Därför måste ungdomar släppas in i de rum där demokratiska beslut fattas. Detta kan göras genom en större öppenhet för nya frågor och arbetsformer, dels genom en bättre fysisk tillgänglighet till verksamheterna." (Regeringens proposition 2004/05:2, s. 109).

Givet vad som hittills framkommit tolkar vi det som att staten har en klar uppfattning om vad som är det bästa sättet för ungdomar att organisera sig politiskt för att få inflytande över samhällsutvecklingen. Samtidigt visar man dock på en viss öppenhet för vilka frågor som ungdomar kan tänkas vilja behandla, samt lämnar dörren öppen för nya organisationsformer. Denna medvetenhet är naturligtvis mycket positiv, men kan ändå sägas vara något begränsad, då de 'nya organisationsformerna' endast ryms inom det representativa demokratiska systemet och följaktligen inte ger utrymme för någon större demokratisk förändring.

I och med att öppenheten endast sträcker sig till de ungdomar som intresserar sig för att organisera sig politiskt inom ramen för traditionell partipolitik och/eller i konsultativa råd exkluderas en stor grupp ungdomar. Dessa ungdomar som hamnar utanför det formella politiska systemet behöver inte vara antidemokrater eller extremister, utan kan helt enkelt ha andra demokratiska preferenser, exempelvis direktdemokratiska eller deliberativt demokratiska, än dem som staten förespråkar.

I den ungdomspolitiska föregångaren till "Makt att bestämma – rätt till välfärd", proposition 1998/99:115 "På ungdomars villkor", visade regeringen en medvetenhet om att "[s]amhället måste kunna möta ungdomars önskemål om nya, mer direkta former för inflytande och delaktighet", som vi anser saknas i den liggande propositionen. Detta är beklagligt då "[d]e som är 18 år idag kommer att vara beslutsfattare om ett tiotal år. Studier av hur ungdomar tänker och agerar i politiken är nyckeln till vad framtiden kommer att bjuda. Hur dagens ungdomar tänker om demokrati kommer att ha konsekvenser för hur demokratin i Sverige ser ut i morgon." (Oscarsson, 1998, s. 13).

5 Politisk socialisation

”Det faktum att mer än hälften av samtliga nuvarande ledamöter i kommittéer och myndighetsstyrelser kommer att ha uppnått pensionsåldern inom tio år skapar utmaningar som måste hanteras redan idag. Även om många säkert fortsätter att vara aktiva även efter uppnådd pensionsålder, kommer en betydande del av den samlade kompetensen inom statlig myndighetsstyrning och utredningsväsende att försvinna. Det är därför angeläget att yngre människor skolas in i verksamheten i god tid innan dess, en uppgift som för kvalificerade uppdrag kan ta åtskilliga år.” (Regeringens proposition 2004/05:02, s. 110).

”Det är således viktigt att ungdomar skolas in i offentliga uppdrag och att den äldre generations erfarenheter överförs till den yngre.” (Regeringens proposition 2004/05:2, s. 38).

5.1 Definition

”Politisk socialisation kan definieras som ’den process varigenom människor förvärvar förhållandevis bestående politiska hållningar och beteendedispositioner’.” (Ekman, Todosijevic 2003, s. 50). Detta resulterar i att ”en ung människa – fostras till [...] att överta den äldre generationens värden och normer” och poängen med detta är ”att öka integreringen i samhället genom att skapa konsensus om samhällets centrala värden” (Ekman, Todosijevic 2003, s. 49f). Grundtanken är att äldre generationer har ett ansvar att förmedla de värdegrunder som samhället är uppbyggt på till de yngre. Genom den konsensus om grundläggande moraliska värderingar som politisk socialisation resulterar i, kan ett samhälle uppnå stabilitet – vilket naturligtvis är eftersträvansvärt.

I denna uppsats kommer politisk socialisation att vara synonymt med demokratisk skolning/fostran, då det är denna del av politisk socialisation som är aktuell för vår studie. För att få ett nyanserat språk ämnar vi använda båda uttrycken.

5.2 Den politiska socialisationens agenter

Hur ett samhälle skapar goda medborgare har diskuterats av politiska tänkare allt sedan Platons tid (Ekman, Todosijevic 2003, s. 51). Dock myntades begreppet ”politisk socialisation” först 1954 i ”Handbook of social psychology”, skriven av Lindzey 1954 (Ekman, Todosijevic 2003, s. 52). Under mitten av 1900-talet var kärnfamiljen den sfär där politiska åsikter och preferenser grundades, och föräldrar utgjorde således den politiska socialisationens främsta agenter (ibid). Nutida forskning visar dock på att kärnfamiljen inte längre är viktigast för ungdomars politiska åsiktsbildning. Kärnfamiljen har med tiden blivit ersatt av skolan och vänkretsen (ibid). Denna utveckling har i vår mening varit naturlig, då ungdomar sedan 1950-talet börjat skapa sig egna liv, utanför familjen. Detta möjliggjordes av den på 1950-talet uppkomna ungdomskulturen, som sedan dess vuxit sig stark och dessutom diversifierats. Ungdomar har idag en valfrihet och en rad subkulturer att hämta sina politiska referensramar från. Det är ur detta perspektiv inte underligt att kärnfamiljen förlorat i betydelse.

Vi anser att skiftet av socialisationsagenter har skapat en osäkerhet hos föräldragenerationerna, vilka utgör samhällets makt-havare. För att i viss mån återta kontrollen över den politiska socialisationen, i syfte att säkra samhällets stabilitet, har man tvingats hitta nya vägar till inflytande. Om familjen som institution har förlorat inflytande så innehar skolan, i och med skolplikten, fortfarande en självklar roll i barns och ungdomars utveckling. Det har i och med detta fallit sig naturligt att ge skolan ett stort ansvar för ungdomars demokratiska fostran (jfr. Jones 2001, s. 191ff).

5.3 Två sidor av myntet

Demokratisk skolning är ett begrepp som ger såväl positiva som negativa associationer. Om skolningen bedrivs på ett öppet sätt, med målet att stärka de unga och inspirera dem till politisk aktivitet, och dessutom lägger vikt vid att visa på de många olika sätt som demokrati kan ta sig uttryck, är skolningen av godo enligt vår mening. Om den däremot på ett allt för snävt vis enbart ger insyn i det representativa demokratiska systemet och inte problematiserar eller kritiskt granskar detsamma, är det frågan om det inte snarare handlar om likriktning, eller konsensusfabricering, än skolning.

Det är med andra ord möjligt att ha antingen en positiv eller en negativ syn på politisk socialisation. I marxistisk teoribildning betraktas socialisation som ”den process där den härskande klassens

idéer överförs till de behärskade, till exempel genom skolan” (Ekman, Todosijevic 2003, s. 50). Det är enkelt att dra en parallell mellan klassbegreppet i den marxistiska teorin och ett generationsdito i den ungdomspolitiska diskursen. Den ”härskande klassen” blir här de vuxna, och de ”behärskade” ungdomarna. En likaledes *negativ* syn på socialisation återfinns inom feministisk teori, då begreppet syftar på hur unga pojkar och flickor insocialiseras i att acceptera patriarkala värden (jfr. *ibid*).

Positiv demokratisk skolning innebär rimligtvis att tillvarata tidigare generationers erfarenheter samt att genom samtal levandegöra de demokratiska grundtankarna (jfr. Ekman, Todosijevic 2003, s. 33). Socialisationsmomentet utgör då ett förnuftigt förvaltande av demokratiska processer snarare än ett okritiskt förmedlande och mottagande. Detta får inte leda till att demokratiska värden konserveras och blir statiska, utan måste uppmuntra till självständig reflektion och en vitalisering av desamma. Om demokratin på detta sätt tillåts att förankras hos och omskapas av nya generationer kan ett stabilt samhälle och en legitim demokratisk stat fortleva.

Huruvida staten, genom regeringen, ger uttryck för i vår mening positiv eller negativ politisk socialisation i den ungdomspolitiska propositionen är inte helt enkelt att uttolka. Textförfattarna tycks ta ställning för båda sidor av myntet. Hur denna motsättning tar sig uttryck kommer vi att behandla i följande avsnitt.

5.3.1 Skolan

Den svenska skolan har ett lagstadgat uppdrag att ”förmedla såväl kunskaper som de demokratiska värderingar som vårt samhälle bygger på.” (Regeringens proposition 2004/05:2, s. 78) (Lundin 1998, s. 67). Skolverket tolkar detta uppdrag som att skolan skall ”bilda och utbilda de unga och [...] fostra dem till demokratiska medborgare.” (Ekman, Todosijevic 2003, s. 36).

Statens syn på politisk socialisation har varierat över tid. Konkreta bevis på detta finns att läsa i skolans läroplaner där statens formuleringar om demokratin och hur skolan ska förhålla sig till denna. Under 1950-talet var den ”uttalade ambitionen [...] att förmedla kunskap som skulle vara fri från värderingar och ge en objektiv bild av världen.” (Ekman, Todosijevic 2003, s. 21). Demokratifostran var underordnat fostran av den goda arbetskraften som behövdes för att bygga välfärdsstaten (jfr. *ibid*). Trettio år senare var välfärdsstaten säkrad och fokus för skolans uppgift skiftade. Skolan skulle inte längre vara neutral och passiv ”i fråga om det demokratiska samhällets grundläggande värderingar” (Ekman, Todosijevic 2003, s. 22). Istället skulle man ”medvetet verka för dess värderingar och fostra eleverna till att respektera dem” (*ibid*). Den

läroplan som är aktuell idag (Lpo 94) trädde i kraft 1995, och här slås fast att hela skolan, i såväl teori som praktik, ska genomsyras av grundläggande demokratiska värderingar (jfr. Ekman, Todosijevic 2003, s. 23).

Hur specifika är emellertid ”de grundläggande demokratiska värderingar” som vårt samhälle vilar på? Kan skolan tillåtas förmedla även andra demokratisyner än den som staten förordar? Ska den politiska socialisationen endast röra representativ demokrati, eller ska alternativ till denna också läras ut? Detta är frågor som är avgörande för att det skall vara möjligt att avgöra om skolan står för en positiv eller negativ demokratisk fostran. Utifrån det material vår analys huvudsakligen baserar sig på är det svårt att dra några tydliga slutsatser. Detta har två huvudsakliga anledningar. För det första är det inte den liggande ungdomspolitiska propositionen som reglerar skolan, utan skollagen och läroplanen – varpå slutsatsdragande inte är aktuellt. För det andra är de faktiska formuleringar som återfinns i regeringens proposition mycket generella och vaga.

Problematiken kring skolans demokratifostrande uppdrag kvarstår dock, och illustreras väl av Ekman och Todosijevic: ”hur ska man skapa kritiskt tänkande individer/medborgare, och samtidigt få dessa människor att acceptera vissa givna värden? Eller annorlunda uttryckt: kan vi lita på att de demokratiska värderingarna alltid segrar i det öppna samtalet, på grund av deras inneboende styrka, eller måste vi alltid – mer eller mindre uttalat – ’indoktrinera’ nya generationer till goda demokrater” (Ekman, Todosijevic 2003, s. 34). Till syvende og sidst är det den aktuella kommunen och den enskilda skolan som bestämmer vilken form den politiska socialisationen får, och avgör därmed balansgången mellan positiv och negativ demokratisk fostran.

5.3.2 Partiorganisationerna

Regeringen föreslog i vårbudgeten för 2004 en höjning av partistödet med 25 miljoner kronor. ”Regeringens avsikt [...] var bland annat att tillgodose partiernas möjligheter att stödja skolningen av nya förtroendevalda inom de politiska ungdomsförbunden.” (Regeringens proposition 2004/05:2, s. 110). Vi iakttar i Sverige ett sjunkande intresse för partipolitik hos ungdomar. Det blir därmed viktigt för partiväsandets och den representativa parlamentariska demokratins överlevnad att aktivt söka trygga tillväxten i partierna. Ovanstående citat visar hur staten ser det som betydelsefullt att ta tillvara de ungdomar som trots allt engagerar sig i ungdomsförbunden, skola dem i det demokratiska system vi har, och genom detta i bästa fall säkra ett fortsatt engagemang från deras sida.

Partiorganisationerna är en del av ett existerande och fungerande system, och kan i vår mening förväntas reproducera

systemets värderingar i skolningen av de unga demokraterna. Den politiska socialisationen riskerar därmed att bli enkelspårig då demokrati blir en fråga om ett överlämnande och ett mottagande av kända demokratiska värderingar. Vi menar att partiorganisationerna i och med detta ägnar sig åt en mer tydligt negativ politisk socialisering än skolan.

5.3.3 Offentlig förvaltning

I regeringens proposition kan man läsa om hur problemet för de traditionella kanalerna för politik och styrelse inte enbart är ungdomars sjunkande intresse för desamma, utan också det faktum att de flesta ledamöter i kommittéer och myndighetsstyrelser kommer att ha uppnått pensionsåldern inom tio år (jfr. regeringens proposition 2004/05:02, s. 110). Det finns alltså dubbel anledning till oro. Propositionens textförfattare konstaterar att det är av vikt att unga ”skolas in i verksamheten i god tid innan dess, en uppgift som för kvalificerade uppdrag kan ta åtskilliga år” (ibid). Ungdomar ska med andra ord först värvas in i den offentliga förvaltningen för att sedan läras upp och skolas in i de rådande organisationsformerna. Samtidigt menar regeringen, i samma proposition, att ”[u]ngdomar har unika kunskaper, erfarenheter och värderingar. Det är regeringens övertygelse att dessa kunskaper är av värde för att skapa ett samhälle som präglas av hållbar social och ekonomisk tillväxt, jämställdhet och rättvisa. Samhällets insatser för ungdomar bör syfta till att ungdomars resurser, skapande förmåga och entreprenörskap utvecklas och tas till vara i den offentliga sektorn” (regeringens proposition 2004/05:2, s. 28). Man framhåller dessutom i propositionen att det ”[u]r rättvisesynpunkt är [...] viktigt att statsförvaltningen på ett rimligt sätt återspeglar befolkningen.” (Regeringens proposition 2004/05:2, s. 110).

Det är naturligtvis nödvändigt att lära sig hur en organisation fungerar för att kunna arbeta i den, men att tala i termer av en, ibland flerårig, inskolning anser vi vittna om bristande insikt om och vilja att ta till vara det ’utifrånperspektiv’ som ungdomar kan erbjuda. I och med att staten har uppmärksammat ungdomars unika potential, och - får man förmoda - kraft och vilja att förändra, finner vi det underligt att man i samma dokument skriver om ”inskolning” på ett så oreflekterande sätt. Denna ambivalens och otydlighet gör det svårt att, utifrån propositionen, avgöra huruvida staten bedriver en positiv eller negativ politisk socialisering inom den offentliga förvaltningen. Vi hoppas dock att positiv demokratisk fostran är vad som eftersträvas.

6 Identifierade normer – en sammanfattande diskussion

6.1 Om medborgarskapet

Vi har i föregående kapitel konstaterat att myndighet och myndighetsålder spelar roll för vilken typ av inflytande över samhällsutvecklingen unga får. 18-årsgränsen är en vattendelare som skär rakt igenom ungdomsgruppen. Problematiken kring myndigheten, det vill säga rätten att vara sin egen och den lagstadgade rätten att - på samma villkor som alla andra medborgare - delta i och påverka politiken, är varken ny eller unik för ungdomsgruppen. För 150 år sedan var frågan högaktuell i en diskussion av helt annan, och i vår mening grundläggande, dimension. I mitten av 1800-talet fördes frågan om kvinnans myndighet fram på den politiska dagordningen. Gradvisa reformer följde vilka under slutet av 1800-talet gav ogifta kvinnor myndighet. Senare, under 1900-talets inledande år, fick kampen för kvinnors rösträtt nationellt genomslag och tog organiserade former. 1919 gick förslaget om kvinnors rösträtt igenom. 1921 hölls det första val där kvinnor fick rösta. Det var också året då även gifta kvinnor blev myndiga (jfr. Gemzöe 2002, s. 36). ”Erövrandet av rösträtt och myndighet var en förutsättning för kvinnors tillträde till politiskt liv och offentlighet.” (Gemzöe 2002, s. 36). På samma sätt är erövrandet av rösträtt och myndighet en förutsättning för unga människors verkliga tillgång till makt. Att formellt inlemmas i demos, eller att ställas utanför, är en faktisk skiljelinje för hur mycket och vilken sorts makt samhällsmedlemmar erhåller.

Denna demosproblematik har varit aktuell genom hela demokratins historia. Frågan bör dock i vår mening åter uppmärksammas i den svenska demokratidebatten i och med de nya riktlinjer för den nationella ungdomspolitik, som presenteras i regeringens proposition 2004/05:2. Demosproblematiken i sig självt ges dessvärre inget explicit utrymme i propositionen. Att man däremot slår fast att ungdomar skall ha verklig tillgång till makt - på samma villkor som andra i samhället – är ett faktum som får konsekvenser för vilka som bör anses tillhöra demos. I och med formuleringen i Regeringsformens kapitel 1 § 1, om att all offentlig makt i Sverige utgår från folket, måste ungdomar inlemmas i detsamma för att erhålla

verklig tillgång till makt. Vi anser följaktligen att regeringen, genom sitt ordval, indirekt skapat en norm om att ungdomar bör vara en del av demos.

Huruvida denna indirekta normbildning är avsiktlig eller ej är svårt att bedöma. Det kan, i vår mening, inte uteslutas att regeringen är omedveten om konsekvenserna av sina formuleringar – eller att de medvetet valt att använda värdeladdade och mångtydiga ord och uttryck, som ”verklig” och ”på samma villkor”, för att lämna det upp till läsarna att tolka och väga textens innebörd. Vad som dock kan konstateras är att den ungdomspolitiska propositionen inte mynnar ut i något eller några åtgärdsförslag vad gäller medborgarskapet eller den verkliga tillgången till makt. Faktum är att det enda konkreta som propositionen resulterar i är ett lagförslag om att kommuner skall vara skyldiga att hålla sig informerade om vad ungdomar som varken går i skolan eller arbetar egentligen sysslar med (jfr. regeringens proposition 2004/05:2, s. 7).

Det är vår uppfattning att regeringen, om denna varit medveten om och/eller seriös gällande sina åtaganden, hade varit tvungen att lämna förslag till riksdagen om grundlagsändringar - för att på så sätt kunna inlemma ungdomar i demos. Dessvärre återfinns, som konstaterats, inga tydliga och konkreta åtgärdsförslag, vilka hade kunnat ge argumentationen styrka och trovärdighet, i propositionen. Istället präglas den av en svårtolkad medveten eller omedveten ambivalens inför demosproblematiken, vilket resulterar i att starka och tydliga formuleringar om ungdomars tillgång till makt förlorar i innehåll och betydelse.

6.2 Om inflytande och representation

Den liggande ungdomspolitiska propositionen syftar till att utveckla och förbättra den befintliga nationella ungdomspolitiken. Många av formuleringarna kring hur detta ska låta sig göras berör ungdomars inflytande över politiken och samhällsutvecklingen. I propositionen framgår, med all önskvärd tydlighet, vad normen för ungdomspolitisk organisering är. Ungdomar bör organisera sig inom ramen för den representativa parlamentariska demokrati som är stadgad i Sveriges regeringsform. Detta bör ske i organisationer som har etablerade kanaler till den traditionella politiken, såsom partiorganisationerna eller kommunala ungdomsråd.

I propositionen framhålls att man för att kunna ta tillvara ungdomar som en resurs, bör hålla dörren öppen för alternativa politiska organisationsformer. Vi har dock svårt att se att det ligger verklig tyngd bakom dessa formuleringar, då denna önskan inte följs upp av en diskussion om hur detta bör möjliggöras. De alternativa

organisationsformerna nämns i en passage i texten, medan de traditionella inflytandeformerna, och deras betydelse för ungdomspolitik, återkommer genom hela propositionen.

Att göra de traditionella kanalerna mer tillgängliga för ungdomar är både nödvändigt och positivt. Förhoppningsvis kommer detta att få de ungdomar som är intresserade av traditionell politik att känna sig sedda och uppmuntrade i sitt engagemang. Vidare kan man genom detta uppnå en mer representativ statsförvaltning som bättre avspeglar Sveriges demografi och säkra återväxten inom partiorganisationerna. Att lägga alla resurser på att förbättra befintliga fora för inflytande innebär dock samtidigt i makthänseende en marginalisering av de unga som vill bidra till och påverka samhällsutvecklingen på andra, måhända utomparlamentariska, men likväl demokratiska sätt. Därmed går staten miste om ett samhällsengagemang som i bästa fall kunnat bidra till en utveckling av vår demokrati. Regeringens inställning resulterar i en delning av ungdomsgruppen och i att vissa ungdomar får mer makt än andra.

Den grupp ungdomar som föredrar att engagera sig politiskt på ett traditionellt sett, i partiorganisationerna eller i de kommunala ungdomsråden har organisatoriska preferenser som överensstämmer med dem som representeras av den vuxna, etablerade, ordningen. Det är även denna grupp ungdomar som kommer att erfa större möjligheter till inflytande i samhället och över dess utveckling. Vi menar att detta bottnar i ett 'lika-barn-leka-bäst-tänkande'. Vuxna politiker väljer att uppmuntra unga demokrater med likartade värderingar som de själva. Dessa unga söker sig i sin tur till partierna och ungdomsråden då dessa är väletablerade och fungerande sätt att uppnå inflytande. Denna ungdomsgrupps organisatoriska preferenser ligger närmare det vuxna samhällets och kommer därför också att accepteras i större utsträckning än de ungdomar som föredrar alternativa organisationsformer.

Ytterligare en uppdelning av ungdomsgruppen är den som ges av myndighetsåldern. Ungdomar över 18 år får tydligare tillgång till verklig makt, emedan ungdomar under 18 år i bästa fall blir lyssnade till i konsultativa politiska råd. För denna snedfördelning av makt inom ungdomsgruppen, gäller samma princip som i resonemanget ovan om ungdomars organisationspreferenser. Lika barn leka fortfarande bäst. De ungdomar som får reell tillgång till makt är den äldre gruppen. Det är tillika de som snart är färdiga med sin "tillväxtfas", och således befinner sig nära vuxenheten.

En slutsats av detta resonemang är att de ungdomar som är mest lika vuxna, i flera hänseenden, också är de som får faktiska möjligheter att göra sina röster hörda. Det verkar således finnas ett betydande mått av homosocialisation då vuxna politiker söker sina efterträdare. Man söker efter dem man lätt kan identifiera sig med.

6.3 Om politisk socialisation

Att det finns en klar normbildning kring politisk socialisation som något nödvändigt för vår demokrati, framgår tydligt av regeringens ungdomspolitiska proposition (2004/05:2). Vi har i vårt material funnit ett flertal exempel på att unga människor ska ”fostras” eller ”skolas” till goda, demokratiska samhällsmedborgare. I likhet med demosproblematiken problematiseras dock inte heller fenomenet politisk socialisation.

Om demokratisk skolning får en positiv eller negativ innebörd för såväl ungdomar som det demokratiska systemet är avhängigt dess mål. Vi menar att den politiska socialisationen idag främst syftar till att reproducera existerande demokratiska normer, utan att kritiskt reflektera kring dessa. Det vore dock önskvärt att staten, för att möjliggöra en vitalisering av det demokratiska systemet, intog en större öppenhet inför vad politisk socialisation kan och bör innebära. Det är vår uppfattning att alternativ till det representativa demokratiska styrelsesättet bör ges större utrymme i den demokratiska fostran. Ungdomar med annorlunda syn på demokrati är inte nödvändigtvis antidemokrater och behöver inte heller uppfattas som ett hot mot den rådande ordningen.

Demokratin är inte någonting statiskt. Den behöver utvecklas i takt med samhället för att kunna vara en legitim del av detsamma. En del i denna kontinuerliga utveckling är att inte kväva röster som vill diskutera alternativa politiska organisationssätt och beslutandeformer. Demokratisk skolning kan antingen fungera som en munkavel för oliktankande eller som en katalysator för nytänkande inom och kring demokratin.

Vi har inte funnit några tecken på en medvetenhet om denna problematik i regeringens proposition. Ekman och Todosijevic skriver apropå detta att ”[ö]verhuvudtaget slås man [...] av en slags aningslöshet inför demokratifrågornas komplexitet.” (Ekman, Todosijevic 2003, s. 31). Vi kunde inte ha sagt det bättre själva.

6.4 Avslutning

Diskussionen om vad en stat är och vad en sådan bör göra är ett klassiskt spörsmål inom statsvetenskapen, och har behandlats av en rad ’klassiska’ politiska tänkare. Det har inte varit vår ambition att i denna uppsats söka tillföra någonting nytt till detta ämne. Det överlåter vi med varm hand åt andra. Istället vill vi, mot bakgrund av vad vi i uppsatsen kunnat fastslå, helt krasst konstatera att den svenska

staten på riksdags- och regeringsnivå aktivt tar ställning i värdefrågor och genom normbildande påverkar såväl den förda politiken på lägre statliga nivåer som samhällsmoralen i stort.

Dessvärre saknas en medvetenhet om konsekvenserna av den alltför ensidiga demokratisyn, som vi anser att staten har. Det må så vara att staten i den nationella ungdomspolitiken har öppnat dörren för politiskt engagerade unga, men detta blir dock intet mer än en gest när ungdomarna ombeds torka av skorna noga innan de kliver in.

Sammanfattningsvis efterlyser vi en bredare analys av den nationella ungdomspolitiken och dess grundläggande problem, att ungdomar fortfarande inte har den verkliga tillgången till makt som aviserats av regeringen. En sådan analys bör exempelvis röra frågan om ungas medborgarskap samt på ett öppet sätt behandla den politiska socialisationen, och vad den innebär för demokratin. Vår förhoppning är att detta leder till en ökad medvetenhet om den nationella ungdomspolitikens implikationer och också, i förlängningen, om förutsättningarna för demokratins utveckling.

Referenser

- Bergström, Göran – Boréus, Kristina, 2000. Textens mening och makt. Lund: Studentlitteratur.
- Brunsson (red.), 1986. Politik och ekonomi. Lund: Doxa AB.
- Civilsamhället. Stockholm: Statens offentliga utredningar 1999:84.
- Demokratipolitik. Stockholm: Justitiedepartementets skrifter 2003/04:110.
- Det unga medborgarskapet. Stockholm: Statens offentliga utredningar 1998:101.
- Det unga folkstyret. Stockholm: Statens offentliga utredningar 1999:93.
- Ekman, Joakim - Todosijevic, Sladjana, 2003. Unga demokrater. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
- Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wägnerud, Lena, 2004. Metodpraktikan. Stockholm: Nordstedts juridik AB.
- Fernler, Karin, 1996. Mångfald eller likriktning. Stockholm: Nerenius & Santérus.
- Gemzöe, Lena, 2002. Feminism. Stockholm: Bilda Förlag.
- Goldmann, Kjell – Pedersen, Mogens N. – Österud, Öyvind, 1997. Statsvetenskapligt lexikon. Stockholm: Universitetsforlaget.
- Johansson, Roine, 2002. Nyinstitutionalismen inom organisationsanalysen. Lund: Studentlitteratur.
- Makt att bestämma – rätt till välfärd. Proposition 2004/2005:2
- Marsh, David – Stoker, Gerry, 2002. Theory and Methods in Political Science. New York: Palgrave Macmillan.

Nordin, Svante, 1999. Det politiska tänkandets historia. Lund: Studentlitteratur.

Ny tid – Nya tankar 1997. Skrift från Ungdomsstyrelsen

På ungdomars villkor. Sammanfattning av regeringens proposition 1998/99:115.

Rothstein, Bo, 1996. Vad bör staten göra? Stockholm: SNS Förlag.

Ung 2003. Stockholm: Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:6.